

sica dutch centre
for international
cultural activities

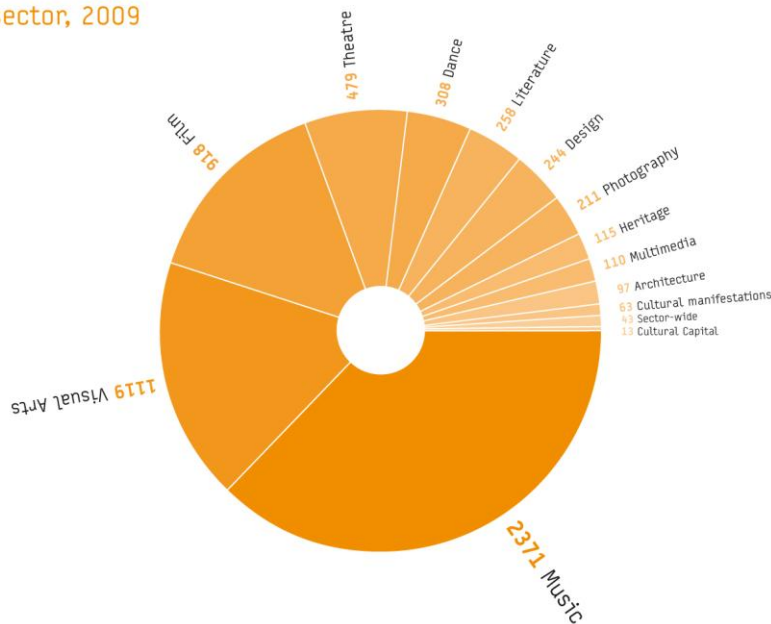
Naar buiten in onzekere tijden

Analyse Buitengaats 2009

Yvette Gieles

In 2009 vonden dagelijks gemiddeld ruim dertig Nederlandse culturele presentaties in het buitenland plaats¹. De kans om daar getuige van te zijn was het grootst in Duitsland. Dit land is al jaren de onbetwiste aanvoerder van de top vijftig van landen waar Nederlandse kunstenaars en culturele organisaties actief zijn. De wereldwijde economische crisis lijkt in 2009 weinig invloed te hebben op de internationale Nederlandse presentaties, want ook in veel andere landen nam het aantal activiteiten aanzienlijk toe.

Buitengaats | Offshore
Dutch cultural activities
per sector, 2009

Source: SICA Dutch Centre for International Cultural Activities, April 2010

Duitsland is een constante factor in de buitenlandactiviteiten van veel Nederlandse instellingen. Dat geldt ook voor de overige landen in de top tien. Opmerkelijk is dat niet alleen het aantal activiteiten in Duitsland drastisch is toegenomen, maar dat dit ook gebeurde in bijvoorbeeld de Verenigde Staten, België, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk.

¹ Buitengaats bevat in 2009 in totaal 5.912 activiteiten. Hiervan zijn 4.362 activiteiten met in totaal 10.635 uitvoeringen; 1.531 activiteiten met een bepaalde duur (bijvoorbeeld tentoonstellingen en residencies, in totaal 81.437 dagen) en 33 niet-tijdgebonden.

In het Nederlands internationaal cultuurbeleid gaat veel aandacht uit naar onder meer de BRIC landen: Brazilië, Rusland, India en China. In de afgelopen jaren hebben diverse verkenningmissies en inventarisaties de mogelijkheden voor de Nederlandse cultuursector in kaart gebracht en voor de uitwisseling met China is de Netherlands China Arts Foundation opgericht. Op het eerste gezicht lijkt in China de groei er echter een beetje uit, hoewel dat bij nadere beschouwing meevalt. Het lagere aantal activiteiten hangt vooral samen met een toegenomen intensiteit: minder, maar langere tournees. De belangstelling voor Rusland neemt geleidelijk weer toe. Brazilië zit duidelijk in de lift en vooral het feit dat in vrijwel alle sectoren iets gebeurde, doet vermoeden dat het land gestaag verder op zal schuiven richting de top tien. India blijkt daarentegen slechts voor enkele disciplines een interessant werkterrein. Hier gaat het vooral om film, architectuur, muziek en beeldende kunsten.

Crisisbestendig...

Op het eerste gezicht lijden de Nederlandse internationale culturele activiteiten niet of nauwelijks onder de gevolgen van de wereldwijde financiële crisis, zelfs niet in landen die hard zijn geraakt. Op sectorniveau valt op dat het aantal activiteiten binnen de architectuur stabiel is gebleven, terwijl veel bureaus in 2009 moesten inkrimpen en het faillissement van het internationaal gerenommeerde Erick van Egeraat associated architects haast exemplarisch was. Menig architect heeft zijn internationale ambities moeten bijstellen, maar dat blijkt vooralsnog niet uit de gegevens van Buitengaats. Veel activiteiten waren waarschijnlijk al ruimschoots van tevoren gepland. Ook speelt een rol dat Buitengaats vooral activiteiten registreert die uitgevoerd worden met ondersteuning van subsidies. Tentoonstellingen, lezingen en presentaties op het gebied van architectuur vonden in 2009 volop plaats en kregen in enkele landen een extra stimulans door bijvoorbeeld het programma van Dutch Design Fashion and Architecture (DutchDFA). Als branche mag de architectuur dan moeilijke tijden doormaken, de internationale promotie is niet stilgevallen en dat kan van betekenis zijn zodra de markt weer opleeft.

... maar bezuinigingsangst neemt toe

In weerwil van het wereldwijde gure economische weer is de Nederlandse culturele sector tot dusver redelijk 'recessiebestendig' gebleken. De budgetten van veel instellingen en de regelingen van fondsen waren net voor het losbarsten van de economische crisis voor meerdere jaren vastgesteld. Het leek er zelfs even op dat instellingen die niet uitsluitend afhankelijk zijn van private financiering en recettes, een behoorlijke kans maakten om de huidige economische malaise zonder al te veel kleerscheuren te doorstaan. Léék, want inmiddels neemt de onrust over mogelijke bezuinigingen, al dan niet onder invloed van een veranderend politiek klimaat, overal merkbaar toe.

De internationale cultuurpraktijk heeft weliswaar een eigen economische dynamiek, variërend van het intercontinentale reizende circus van André Rieu tot de 'eigen matrassen mee –aanpak' van The Ex², veel *frequent travellers* in Buitengaats krijgen regelmatig een steuntje in de rug vanuit de Nederlandse fondsen. Eventuele subsidiekortingen beperken de mogelijkheden voor internationale activiteiten, maar voor iedere discipline pakt dat waarschijnlijk anders uit.

Muziek als internationale ambassadeur

In de muzieksector is inmiddels alarm geslagen. De Vereniging Nederlandse Muziek Ensembles (VNME) stelt in een persbericht³ dat de ensembles 'bij uitstek gelden als een internationale ambassadeur van de Nederlandse cultuur over de grenzen', maar komt tevens met de waarschuwing dat die ambassadeursrol flink onder druk staat omdat ensembles nu veel moeite hebben met het vasthouden van hun marktpositie. De economische crisis speelt een rol, maar de VNME verwacht dat

² NRC Handelsblad 19 februari 2010, 'De Ex-methode: alles zelf doen. De Nederlandse popgroep The Ex 31 jaar eigenzinnig'.

³ Vereniging Nederlandse Muziek Ensembles, persbericht over prestaties ensemblesector 2006-2008, d.d. 18 februari 2010.

in nog te publiceren cijfers van 2009 ook de gevolgen van de subsidiebesluiten van het Fonds Podiumkunsten voor de periode 2009-2012 zichtbaar zullen worden.

Is die vrees van de VNME terecht? Het beeld dat Buitengaats laat zien is vooralsnog weinig verontrustend. In 2009 was het aandeel van de muzieksector in Buitengaats hoger dan ooit, bijna 40% van het totaal aantal geregistreerde activiteiten. Met hun buitenlandse optredens droegen ook VNME-leden als Bik Bent Braam, Calefax Rietkwintet en het ASKO|Schönberg ensemble daar flink aan bij en er lijkt geen sprake van een drastische afname ten opzichte van 2008. Net als in de architectuursector kan het hier natuurlijk gaan om al eerder geplande activiteiten. Wie echter kijkt naar de muzieksector als geheel ziet dat de Nederlandse muzikale boegbeelden, of ambassadeurs zo u wilt, vooral DJ Tiësto en violiste Janine Jansen zijn, gevolgd door de metalband Cilic, sopraan Barbara Hannigan en het Koninklijk Concertgebouworkest. Dat zijn in ieder geval geen namen waarvan je verwacht dat ze in 2010 allemaal zullen verdwijnen van de internationale podia.

Toelichting Buitengaats

Buitengaats is een unieke database waarin SICA de gegevens verzamelt van Nederlandse culturele activiteiten in het buitenland in alle kunstdisciplines. Hierdoor is Buitengaats een belangrijke graadmeter voor de internationale reikwijdte van de Nederlandse kunst en cultuur. Daarnaast is Buitengaats een actuele agenda op www.sica.nl en functioneert het als promotie- en netwerkinstrument.

Buitengaats registreert optredens, tournees, voorstellingen, tentoonstellingen, publicaties, workshops, residencies en vertoningen. De oudste activiteiten in Buitengaats dateren uit 1999.

Rijke bron van gegevens

Naast dit algemene overzicht van Nederlandse culturele aanwezigheid in het buitenland met een landen top vijftig en een overzicht van sectoren, verstrekt SICA op verzoek ook specifieke overzichten, bijvoorbeeld per land of sector. Daarnaast gebruikt SICA de gegevens voor onderzoek en verkenningen.

Samenstelling

Buitengaats biedt een actueel overzicht van Nederlandse activiteiten in het buitenland en wordt wekelijks bijgewerkt. Voor de samenstelling van Buitengaats werkt SICA samen met een grote groep informanten, waaronder de sectorinstituten, de Nederlandse ambassades en consulaten en heel veel culturele organisaties. Zij ontvangen regelmatig een oproep om informatie aan te leveren. Een groeiende groep informanten voert zijn activiteiten in via een on-line applicatie.

Gebruikers

Culturele instellingen en kunstenaars met internationale plannen gebruiken Buitengaats als netwerkinstrument en promotiemiddel. Zij kunnen snel zien welke collega's al ervaring hebben in een bepaald land. Opname in de agenda vergroot de zichtbaarheid van hun activiteiten.

Voor de ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Buitenlandse Zaken biedt Buitengaats uitstekend inzicht in hoe en waar Nederlandse cultuur in het buitenland vertegenwoordigd is en levert de database informatie voor verdere beleidsontwikkeling.

De ondersteunende instellingen in het culturele veld, zoals de cultuurfondsen, sectorinstituten en koepelorganisaties, zijn naast informaten ook gebruikers van Buitengaats. Zij raadplegen de database als overzichtsbron.

Nederlandse kunst en cultuur?

Nederlandse cultuur in het buitenland is cultuur uit Nederland: de kunstenaar of uitvoerder is Nederlander en hier woonachtig óf heeft voor langere tijd in Nederland als kunstenaar gewerkt of gestudeerd en woont hier nog steeds. Nationaliteit is dus geen doorslaggevend criterium. Activiteiten van Nederlanders die in het buitenland wonen en werken, neemt SICA niet op in Buitengaats. Voor organisaties geldt dat deze gevestigd moeten zijn in Nederland.

Aandeel van de maker telt

Het is soms lastig om vast te stellen of een activiteit wel of niet in Buitengaats thuishoort. SICA volgt bij voorkeur de definities en omschrijvingen die bijvoorbeeld de sectorinstituten gebruiken. Dit kan voor ieder genre anders uitpakken, waardoor we vergelijkbare type activiteiten soms wel en soms niet opnemen in Buitengaats. In het genre popmuziek registreren we bijvoorbeeld geen covers (uitvoeringen van Nederlandse composities door andere muzikanten), maar uitvoeringen van Nederlandse composities door buitenlandse orkesten en ensembles in de klassieke muziek neemt SICA wel op.

De buitenlandse activiteiten van een kunstenaar of culturele organisatie komen in Buitengaats als iemand betrokken is bij het ontwerp of de uitvoering. Afhankelijk van de discipline is de maker een auteur, componist, kunstenaar, vormgever, architect, choreograaf, regisseur of curator. In de filmdiscipline staat het product (de film) en niet de maker centraal. SICA vermeldt dan naast de titel van de film, de naam van de regisseur.

De bijdragen van Nederlandse auteurs, acteurs en regisseurs aan buitenlandse producties (bijvoorbeeld een rol of regie bij een Vlaams theatergezelschap) komen niet in Buitengaats. De publicatie van een vertaling van een oorspronkelijk Nederlandstalig boek weer wel.

In enkele gevallen nemen we een gezamenlijke presentatie van meerdere Nederlandse kunstenaars en/of groepen in één of meerdere disciplines op een locatie binnen een afgebakende periode op als één activiteit. Deze registratiewijze heeft te maken met de wijze waarop we informatie krijgen aangeleverd. Als er specifieke informatie bekend is over tijdstip, locatie en uitvoerenden, waardoor onafhankelijke presentaties onderscheiden kunnen worden, zal SICA dat als zodanig registreren. Hier geldt dus hoe meer informatie bekend is bij SICA, des te nauwkeuriger is de Buitengaats-vermelding.

Meeteenheden tijd en plaats

Activiteiten in verschillende sectoren zijn vaak onvergelijkbaar als het gaat om schaal en tijdsduur. Buitengaats bevat een aantal 'sleutels' die rekening houden met de kenmerken met activiteiten in verschillende disciplines en het enigszins mogelijk maken vergelijkingen tussen sectoren te maken. Meerdere optredens door één artiest op één locatie en/of in één land nemen we op als één activiteit. Een tournee betreft meerdere uitvoeringen of tentoonstellingen in een aaneengesloten periode van maximaal een half jaar in één land door één artiest. In de statistieken worden daarom soms meerdere activiteiten als één activiteit geteld. Niet alle activiteiten kennen een afgebakende tijdsduur, denk bijvoorbeeld aan 'permanente projecten' als gebouwen, boekvertalingen en museale collecties. Deze worden nu alleen met een openings- of publicatiedatum vermeld.

Buitengaats en het Nederlands internationaal cultuurbeleid

Buitengaats laat zien waar Nederlandse culturele organisaties en kunstenaars actief zijn, naar welke landen ze afreizen en op welke plekken ze met wie samenwerken. Op de vraag of dat ook de locaties zijn die er toe doen geeft Buitengaats geen antwoord, want het is de sector zelf die de internationale

reputatie van podia, musea en andere presentatieplekken bepaalt. Reputaties zijn bovendien geen vastomlijnd gegeven, maar vaak aan verandering onderhevig.

De effectiviteit van het internationaal cultuurbeleid of die van het werk van de Nederlandse ambassades en andere ondersteunende instellingen kan ook niet zomaar uit Buitengaats worden afgeleid. Natuurlijk zie je wel dat een grotere aandacht in het beleid voor bepaalde landen en disciplines vaak leidt tot een toename van activiteiten. En niet toevallig is een aantal ambassades in 'populaire' of voor culturele uitwisseling belangrijke landen aangewezen als versterkte post, wat wil zeggen dat ze over een culturele afdeling beschikken en meer financiële middelen hebben dan een doorsnee ambassade. Er is een wisselwerking tussen de belangstelling van het Nederlandse culturele veld en de prioriteiten in het Nederlandse internationale cultuurbeleid, hoewel die oriëntaties niet altijd en onmiddellijk samenvallen.

Europa

Verreweg de meeste buitenlandactiviteiten van Nederlandse kunstenaars en culturele instellingen vinden plaats in Europese landen, Duitsland voorop. De overzichtelijke reisafstanden, vele contacten en Europese financiering voor samenwerking spelen hierbij natuurlijk een rol. Ook bieden Europese steden als Londen, Parijs, Berlijn, Rome en Madrid toegang tot tal van internationale fora. Wie zich zichtbaar manifesteert in bijvoorbeeld Parijs toont zich aan de hele wereld. Voor veel theatergezelschappen is Vlaanderen (België) geen buitenland meer, maar een vanzelfsprekend onderdeel van hun landelijke tournees.

Midden-Oosten en Arabische wereld

In een wereld waarin de wederzijdse argwaan over de bedoelingen van de politieke leiders in verschillende regio's groeit, kan culturele uitwisseling bijdragen aan andere perspectieven. Tussen Nederland en de MAW regio (Midden-Oosten en Arabische wereld) bestaan al tal van culturele samenwerkingsverbanden, maar deze zijn soms nauwelijks zichtbaar buiten de kring van deelnemers of hebben een ad hoc karakter. Onder de vlag van *Arabica Robusta*, een uitwisselingsprogramma met de regio van het Theater Instituut Nederland (TIN), Muziek Centrum Nederland (MCN) en SICA, zijn in 2009 zijn dertig projecten gerealiseerd met Egypte, Syrië, Libanon, Jordanië, Iran en de Palestijnse gebieden. Het programma moet de culturele betrekkingen met het Midden-Oosten verstevigen. Onder meer Wunderbaum, Merlijn van Twaalfhoven, André Gingras en Ralph van Raat toerden in de regio, waren *artist-in-residence* of gaven workshops. Daarnaast kwamen een aantal kunstenaars en programmeurs uit het Midden-Oosten naar Nederland.

China

Veel cultuurmakers zijn gefascineerd door de ontwikkelingen die China doormaakt. De Netherlands China Arts Foundation/NCAF ondersteunt de projecten die leiden tot duurzame samenwerkingsverbanden waardoor de artistieke uitwisseling tussen Nederland en China verder wordt geïntensiveerd. In 2009 heeft NCAF een aantal grote projecten (mede) geïnitieerd. Borneoco/Stichting CultureXpress realiseerde in 2009 een extra grote Nederlandse inbreng bij de jaarlijkse hedendaagse dansfestivals in verschillende Chinese steden (o.m. Peking, Shanghai, Kunming en Chongqing) waarvan zij coproducent zijn. Ook verzorgden zij een Nederlands programma in de summer school van de Beijing Normal University. Paradox (fotografie) maakte in samenwerking met Three Shadows uit Beijing de tentoonstelling *We are the World*. Op de biënnale van Shenzhen stond de tentoonstelling *Beyond Architectural Planning in China*, over een groene toekomst van Chinese steden. Een greep uit de andere activiteiten in China in 2009: concerten van het Jazz Orchestra van het Concertgebouw in het National Centre for the Performing Arts in Beijing; het educatieprogramma rondom concerten van het Residentieorkest en de tentoonstelling *Van Berlage tot Koolhaas, 100 jaar Nederlandse architectuur*, in de Central Academy of Fine Arts in Beijing.

Brazilië

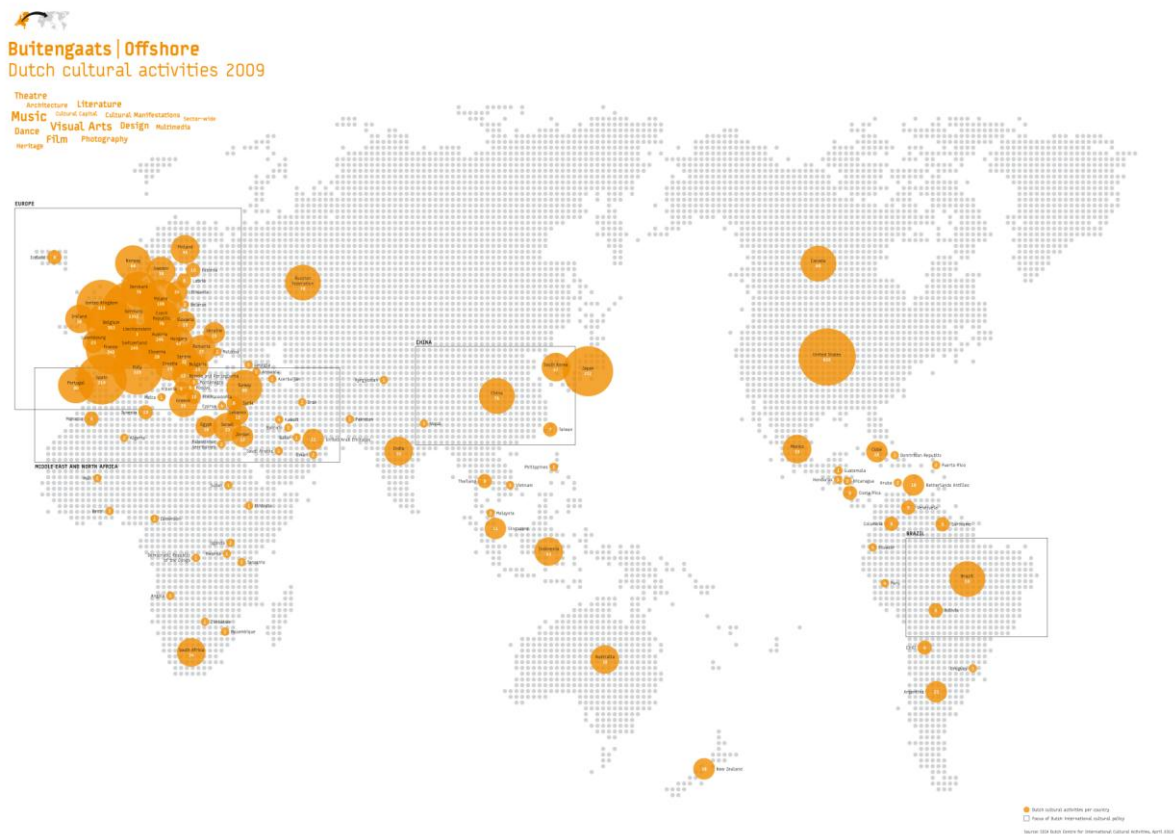
De band tussen Brazilië en Nederland is oud, maar door de vele impulsen vanuit de hedendaagse kunsten nog altijd actueel. Dit werd ook bevestigd in de Brazilië Mapping die SICA in 2009 liet maken. Overwegend Braziliaanse experts brachten de culturele infrastructuur van het land in kaart en zetten de aanknopingspunten voor een verdere verdieping van de uitwisseling tussen de twee landen op een rij. Wie dit optelt bij het groeiende aantal activiteiten dat nu al plaatsvindt, ziet gelijk dat de betekenis van Brazilië voor kunstenaars uit Nederland alleen maar zal toenemen.

SICA

SICA is het Nederlands instituut voor internationaal cultuurbeleid. Als netwerk- en expertisecentrum adviseert SICA over alle aspecten van internationale culturele activiteiten. SICA organiseert regelmatig publieksbijeenkomsten, bezoekersprogramma's voor buitenlandse cultuurprofessionals en publiceert het magazine Dutch Mountains.

Het Europees Cultureel ContactPunt (CCP) is onderdeel van SICA en informeert over het Europese Kaderprogramma Cultuur. Daarnaast is SICA de uitvoerende organisatie van de Netherlands China Arts Foundation en het secretariaat van EUNIC Netherlands, de Nederlandse afdeling van de overkoepelende organisatie voor nationale instituten voor cultuur van de Europese Unie.

www.sica.nl

Colofon

Tekst: Yvette Gieles

Beeld en infographics: Gerlinde Schuller / Information Design Studio

Eindredactie: Femke van Woerden

Buitengaats database: Rosell Heijmen